

DE CONSOLATIONE MORTUORUM

Sermo primus.

CAPUT PRIMUM. *Tristitia duplex.* Præbete silentium; fratres; ne vos transeat sermo utilis et in tempore necessarius. Nam tunc vel maxime opus est medicina, quando gravis nascitur ægrotudo: et tunc sollicite collyrium adhibendum est, cum fuerit oculus dolore turbatus. Quicumque ergo non habet hunc dolorem, non obstrepat, sed potius audiat; quia non impedit sanum, scire medicinam quæ prosit. Qui vero per hunc casum turbatum habet oculum mentis, et doloribus cruciatur, magis intentus sit ut aperiat oculum ad suscipiendum salutaris verbi collyrium, quo non solum consolationem, sed etiam remedium consequatur. Certum est autem, quia is qui dolet oculum, si cum medico infundenti collyrium aperire noluerit, collyrium quidem foris extra pupillam funditur, oculus vero remanet in dolore. Sic et mens dolentis, si propter nimiam tristitiam verbo se clauscrit, non recepta salubri admonitione, incipiet plus dolere, et forsitan pati illud quod in Scriptura continetur, *Quia tristitia mundi mortem operatur* (II Cor. VII, 10). Beatus Paulus apostolus, fidelium doctor et medicus salutaris, duas esse dixit tristitias, unam bonam et alteram malam; unam utilem, et alteram inutilem; unam quæ salvat, et alteram quæ perdit. Et ne dubium alicui videatur id quod dico, ipsa ejus verba recitabo. Ait enim, *Quæ secundum Deum est tristitia, pœnitentiam in salutem stabilem operatur*: hæc est illa bona tristitia. Sequitur deinde, *Nam sæculi hujus tristitia, mortem operatur* (Ibid., 11): hæc est illa mala.

CAPUT II. *Luctus mortuorum causæ respectu ipsorum. Ostenduntur vanæ.* Videamus ergo, fratres, ista tristitia quæ nunc est in manibus, quæ nunc agitur in pectore, et auditur voce; utilis sit, an inutilis; prodesse valeat, an nocere. Jacet ecce corpus exanime, jacet in tabula homo sine homine, membra utique sine spiritu: clamatur, nec respondet; vocatur, et non audit; jacet facies pallida, forma mutata, per quam mors ipsa cernitur¹: cogitatur præterea ejus perpetuum silentium, cogitatur delectatio, aut quæ fuit, aut quæ futura erat utilitas, cogitantur necessitates, veniunt in mentem verba dulcissima, longa consuetudo requiritur. Hæc sunt sine dubio quæ movent lacrymas, incitant ululatum, et totum animum in profundam tristitiam demergunt. Contra hæc tam valida, tam fortia doloris arma, illud primo omnium opponendum est, quia omne quod nascitur in hoc mundo, necesse est mori. Hæc est enim lex Dei et sententia immutabilis, quam post delictum princeps generis humani accepit, dicente Deo, *Terra es, et in terram ibis* (Gen. III, 19). Quid ergo novi contigit, si homo ad hoc natus, divinæ legi ac sententiæ satisfecit? Quid novi accidit, si ex mortalibus natus, naturæ propria, quia nec poterat excusare, respondit? Non est inusitatum quod antiquum est, non est inauditum quod quotidianum est, non est proprium quod commune est. Si avos et proavos novimus per hanc viam mortis profectos, si ipsos denique Patriarchas et Prophetas ab Adam protoplasto non sine casu audivimus migrasse de sæculo; elevemus animum de profundo tristitiæ: quia quod debebat, hoc reddidit. Et utique debitum cum redditur, quam potest habere tristitiam? Hoc est vere debitum, quod nulla potest pecunia redimi: hoc est debitum, quod nec virtus excusat, nec sapientia, nec potestas, nec ipsi denique reges poterunt declinare. Plane hortarer ego, ut augeres tristitiam, si fuisset talis res, quæ cum posset tua substantia redimi, vel differri; negligentia, aut parcitate

provenisset. Cum vero Dei decretum firmum sit et immutabile, frustra dolemus, et de nobis quærimus quare sit mortuus, cum scriptum sit, *Domini Dei sunt exitus mortis* (Psal. LXVII, 21). Ista ergo communis vitæ conditio si recipiatur in animo, incipiet gravatus cordis oculus, quasi prima infusione relevari.

CAPUT III. *Aliæ respectu nostri nec magis rationabiles. Tristitia nimia cur mortem operetur.* Sed dicis, Scio communem esse hunc casum, scio quia is qui mortuus est, debitum solvit: sed delectationem cogito, necessitates repeto, consuetudinem requiro. Si propter hæc tristitia afficeris; errore duceris; non ratione gubernaris. Scire enim debes, quia Dominus, qui hanc dederat delectationem, dare potest et aliam potiorem, et necessitatem sufficit alia occasione replere¹. Utilitatem vero, sicut tuam vides, debes et ejus qui defunctus est cogitare: quia sic ei forsitan expediebat, sicut scriptum est: *Raptus est, ne malitia mutaret ejus intellectum. Placita enim erat Deo anima ejus, ideoque properavit de media iniquitate educere eum* (Sap. IV, 11-14). De consuetudine autem quid dicam? quam dum² tempus sic facit oblivisci, ut nunquam fuisse videatur. Quod ergo tempus præstat et dies, multo magis debet ratio et bona præstare cogitatio. Et vel illud maxime cogitandum est, quod divina per Apostolum sententia diffinivit, *Quia tristitia mundi mortem operatur* (II Cor. VII, 10). Quod si tam oblectatio quam utilitas præsens sive consuetudo, res mundi sunt et gaudia sæculi transitoria; propter hæc animum dejicere, et spiritum contristari, vide ne sit vere mortifera valetudo. Repetens autem iterum atque iterum dicam: *Quia tristitia mundi mortem operatur.* Quare autem mortem operatur? Quia solet nimia tristitia aut ad dubitationem, aut ad periculosam perducere blasphemiam.

CAPUT IV. *Luctus his qui ante Christum licitus. Cur Christus fleverit Lazarum.* Sed dicet aliquis, Prohibes lugere mortuos, cum et Patriarchæ plorati sunt, et Moyses ille famulus Dei, et multi deinde prophetæ, præsertim cum Job quoque justissimus vestem suam supra filiorum consciderit necem (Job I, 20)? Non ego prohibeo lugere mortuos, sed gentium illuminator Apostolus, qui sic ait, *Nolo vos ignorare, fratres, de dormientibus, ut non contristemini, sicut qui spem non habent* (I Thcss. IV, 12). Non potest Evangelii claritas obscurari, si hi qui ante legem aut sub legis umbra positi fuerant, suos mortuos flebant. Et merito flebant, quia nondum de cœlis venerat Christus, qui fontem illum lacrymarum sua resurrectione siccavit. Merito flebant, quia adhuc mortis sententia permanebat. Merito lamentabantur, quia nondum resurrectio prædicabatur. Sperabant quidem sancti quique adventum Domini; sed mortuos interim flebant, quia nondum viderant quem sperabant. Denique Simeon unus de veteribus sanctis, qui prius fuerat de sua morte sollicitus, postquam Jesum Dominum adhuc puerum secundum carnem suscepit in manibus, de suo exiit gratulatur dicens, *Nunc dimittis, Domine, servum tuum in pace, quia viderunt oculi mei salutare tuum* (Luc. II, 29). O beatus ille Simeon! Quia quod sperabat viderat, jam mortem suam pacem et requiem computabat. Sed dicis, Ecce in Evangelio legitur, archisynagogi ploratam filiam (Id. VIII, 52), et sorores Lazari Lazarum flevisse (Joan. XI, 31): Sed illi adhuc secundum veterem legem sapiebant, quia necdum a mortuis Christum resurrexisse conspexerant. Flevit plane et ipse Dominus Lazarum jam sepultum (Ibid., 53), non utique ut flendi mortuos formam daret, sed ut se per lacrymas suas ve-

¹ Editi hic addunt, et horretur.

² Editi addunt, spiritualibus debemus armari præsidis. Illud ergo primo, etc.

¹ Alias, et qui tibi hanc intulit necessitatem, sufficiens est per aliam occasionem supplere.

² Forte, interdum.

rum corpus assumpsisse monstraret. Vel certe flevit amore¹ humano Judæos, quia nec tali signo monstrato in eum fuerant credituri. Neque enim mors Lazari causa esse poterat lacrymarum, quem ipse Jesus et dormivisse dixerat, et suscitaturum se promiserat, sicut et fecit.

CAPUT V. *Lugere mortuos jam non licet. In die judicii qui vivi, non morientur.* Habuerunt ergo veteres suum morem, suamque fragilitatem, Christi adventum præcedentes². Jam vero ex quo Verbum caro factum est, et habitavit in nobis, ex quo primo Adæ datam sententiam Adam novissimus solvit, ex quo nostram mortem suamorte destruxit, et ab inferis die tertia Dominus resurrexit, jam non est terribilis mors fidelibus: non timetur occasus, quia Oriens venit ex alto. Clamat ipse Dominus qui mentiri nescit: *Ego sum, inquit, resurrectio et vita: qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit, vivet; et omnis qui vivit et credit in me, mortem non videbit in æternum* (Joan. 25, 26). Manifesta est, fratres charissimi, vox divina, quia qui credit Christo, et ejus mandata custodit, si mortuus fuerit, vivet. Hanc vocem beatus Paulus apostolus accipiens³, et totis⁴ fidei viribus retinens, instruebat: *Nolo, inquit, vos ignorare fratres de dormientibus, ut non tristes sitis* (I Thess. IV, 12). O mira Apostoli pronuntiatio! uno sermone antequam doctrinam⁴ proferat, resurrectionem commendat. Dormientes namque appellat illos qui mortui sunt, ut dum dormire eos dicit, resurrecturos sine dubitatione consignet. *Non, inquit, tristes sitis de dormientibus, sicut et cæteri.* Qui spem non habent, contristentur: nos autem qui spei filii sumus, collaetemur. Quæ autem nobis spes sit, ipse commemorat dicens, *Si credimus quia Christus mortuus est, et resurrexit; ita et Deus eos qui dormierunt, per Jesum adducet cum eo* (Ibid. 13). Jesus enim nobis et hic viventibus salus est, et hinc recedentibus vita est. *Mihi, inquit Apostolus, vivere Christus est, et mori lucrum* (Philipp. I, 21). Lucrum plane, quia angustias et tribulationes, quas habet longior vita, mors accelerans lucrificat. Jam vero ordinem et habitum spei nostræ describit Apostolus. *Hoc, inquit, vobis dicimus in verbo Domini, quia nos qui vivimus, qui residui sumus, in adventu ejus non præveniemus eos qui dormierunt: quia ipse Dominus in jussu et voce Archangeli, et in tuba Dei descendet de cælo, et mortui qui in Christo sunt, resurgent primi: deinde nos qui vivimus, simul cum illis rapiemur in nubibus obviam Christo in aera, et ita semper cum Domino erimus* (I Thess. IV, 14-16). Hoc est quod dicit, quia cum venerit Dominus, inveniet multos in corpore christianos, qui nondum experti sunt mortem: et tamen non ante rapiemur ad cælum, quam mortui sancti de monumentis resurrexerint, tuba Dei et voce Archangeli suscitati. Cum autem fuerint suscitati, juncti pariter cum viventibus rapiemur in nubibus obviam Christo in aera, et sic semper cum ipso regnabunt. Nec sane possit dubitari quod possint corpora, quamvis sint gravia, in aera sublevari: cum jubente Domino et Petrus ipsum corpus habens super undas ambulaverit maris (Matth. XIV, 29); Elias quoque ad hujus spei confirmationem, per hunc aera curru flammeo sit raptus ad cælum (IV Reg. II, 11).

CAPUT VI. *Quales futuri simus post resurrectionem.*

¹ Ms. Corbeiensis, *more.*

² Ms. Corbeiensis, *Christi adhuc* (forte, adventu) *pendente.*

³ Mss., *totius.*

⁴ Editi, *uno sermone ut utramque doctrinam.*

nem. Mors magis optanda quam lugenda. Nec tamen sibi inferenda. Sed quæris forte, quales erunt qui a mortuis resurrexerint? Audi ipsum dicentem Dominum tuum: *Tunc, inquit, justi fulgebunt sicut sol in regno Patris sui* (Matth. XIII, 43). Quid splendorem commemorem solis? cum fideles transfigurari necesse est ad ipsius Christi Domini claritatem, ut testatur apostolus Paulus: *Nostra, inquit, conversatio in cælis est. Unde et ipsum Salvatorem exspectamus Dominum Jesum Christum, qui transformabit corpus humilitatis nostræ ad conformationem corporis gloriæ suæ* (Philipp. III, 20, 21). Transfigurabitur sine dubio caro ista mortalis, ad conformationem Christi claritatis, induet¹ mortale immortalitatem: quia quod seminatum fuerat in infirmitate, protinus surget in virtute (I Cor. XV, 43). Non timebit caro amplius corruptionem, non patietur famem, non sitim, non ægrotudines, non casus adversos. Pax enim tuta, et firma securitas vitæ est. Alia utique cœlestis est gloria, ubi et gaudium sine defectione præstabitur.

Hæc in sensu et oculis gerens beatus Paulus dicebat, *Optabam dissolvi, et cum Christo esse, multo magis melius*² (Philipp. I, 23). Et adhuc aperte docens, *Dum sumus, inquit, in corpore, peregrinamur a Domino; per fidem enim ambulamus, et non per speciem. Habemus autem magis, inquit, bonam voluntatem peregrinari a corpore, et præsentem esse ad Dominum*³ (II Cor. V, 6-8). Quid agimus nos parvæ fidei homines, qui anxiamur et desicimus, si aliquis de charis nostris migret ad Dominum? Quid agimus, quos peregrinatio in hoc mundo magis delectat, quam repræsentari ad Christi conspectum? Vere, vere peregrinatio est omne quod vivimus: nam sicut peregrini in sæculo, sedes habemus incertas, laboramus, desudamus, vias ambulantes difficiles, periculis plenas: undique insidiæ, a spiritualibus, a corporalibus⁴ inimicis, undique errorum calliculi sunt præparati⁵. Et cum tantis periculis urgeamur, non solum ipsi non cupimus liberari, sed etiam liberatos tanquam perditos lugemus et plangimus. Quid nobis præstitit Deus per suum Unigenitum, si adhuc mortis timemus casum? Quid nos renatos ex aqua et spiritu gloriamur, quos peregrinatio de hoc mundo contristat? Ipse Dominus clamat, *Si quis mihi ministrat, sequatur me: et ubi ego sum, ibi erit et minister meus* (Joan. XII, 26). Putas si rex terrestris ad suum palatium vel convivium aliquem vocet, non cum gratiarum actione properabit? Quanto magis ad cœlestem currendum est regem, qui quos receperit, non solum convivat, sed etiam conregnatores⁶ efficiet, sicut scriptum est: *Si commortui sumus, et convivemus; si sustinebimus, et conregnabimus* (II Tim. II, 11 et 12). Nec hoc ego dico, ut quis manus sibi inferat, aut se interficiat contra voluntatem Dei creatoris, aut animam ut de corporis sui expellat hospitio: sed hoc dico, ut lætus et gaudens, cum aut ipse vocatur et proximus, et ipse vadat, et euntibus gratuletur. Hæc enim est christianæ fidei summa: vitam veram exspectare post mortem, reditum sperare post exitum. Accepta igitur voce Apostoli, cum fiducia jam dicamus gratias Deo, qui nobis contra mortem victoriam dedit, per Christum Dominum nostrum (I Cor. XV, 57): cui est gloria et potestas nunc et in sæcula sæculorum. Amen.

¹ Ms., *inductur.*

² Sic Ms. Corbeiensis. At editi, *multo enim magis melius.*

³ Ms. Corbeiensis, *et adventare Domino.*

⁴ Ms. non habet, *a corporalibus.*

⁵ Ms., *errorum casus sæculi præparati.*

⁶ Ms., *conregnatores.*

Sermo secundus.

CAPUT PRIMUM. *Resurrectio unde apud infideles dubia.* Superiori quidem libello perstrinximus brevi-

SANCT. AUGUST. VI.

ter de consolatione mortalitatis¹, de spe resurrectionis

¹ sic Ms. Corbeiensis. At editi, *mortuorum.*

(Trente-sept.)

nis : nunc plenius ac validius de eisdem dicere proferamus. Siquidem hæc quæ locutus sum, fidelibus quidem certa sunt, infidelibus autem ac dubiis videntur esse fabulosa, ad quos pauca strictius proferamus. Certè quicumque estis increduli, omnem dubitationem de substantia corporis sustinetis. Discreditur enim a quibusdam; carnem conversam in pulverem, iterum posse resurgere, iterum reviviscere. Cæterum de anima nullum posse hominum dubitare : siquidem de animæ immortalitate nec philosophi ipsi, cum sint pagani, dissentiunt. Nam quid est mors, nisi separatio corporis animæque? Recedente enim anima quæ semper vivit, quæ mori nescit, quia de flatu Dei est¹, solum corpus emoritur : quia aliud in nobis mortale, aliud immortale est. Sed recedens anima, quæ carnalibus oculis non videtur², ab Angelis suscipitur, et collocatur aut in sinu Abrahamæ, si fidelis est, aut in carceris inferni custodia, si peccatrix est : dum statutus veniat dies, quo suum recipiat corpus, et apud tribunal Christi iudicis veri reddat suorum operum rationem. Ergo quia de carne tota cunctatio³ est : hujus est infirmitas defendenda, et resurrectio consignanda.

CAPUT II. Possibilem probat seminum germinatio. *Probat et creatio.* Quod si quis requirat a me dubius et incredulus, Quomodo mortui resurgent? quo autem corpore venient? respondebo ei ore ac verbis Apostoli : *Inspiciens, tu quod seminas non vivificatur, nisi prius moriatur; et quod seminas, nudum seminas granum tritici, aut alterius alicujus seminis* (I Cor. xv, 36, 37), mortuum et aridum sine humore; et cum putrefactum fuerit, secundus surgit, fitque vestitum folliculis, aristis armatum. Qui ergo granum tritici suscitatur propter te⁴, qui solem quotidie quasi de sepulchro noctis suscitatur, et lunam quasi de interitu reparat, et tempora recedentia revocat ad utilitatem scilicet nostram : ipsos nos, propter quos omnia reparat, non requiret, et semel⁵ patietur extinguere, quos suo flatu accendit, quos suo spiritu animavit? et in perpetuum jam non erit homo, qui illum pie et agnovit, et coluit? Sed iterum dubitas quod possis reparari post mortem, restitui post cinerem et ossa consumpta? O homo, dic mihi; quid fuisti antequam in matris utero concipereris? Nihil utique. Deus ergo qui te creavit ex nihilo, nonne facilius poterit reparare de aliquo? Mihi crede, facilius poterit reficere quod ante jam fuit, qui⁶ potuit creare quod non fuit. Qui te ex gutta informis liquoris in tuæ matris utero, in nervos, venas et ossa jussit excrescere, poterit, mihi crede, de utero terræ iterum generare. Sed times ne forte ossa tuæ arida vestiri pristina carne non possint? Noli, noli secundum tuam impotentiam Dei æstimare majestatem. Deus ille rerum omnium procreator, qui vestit arbores foliis, et præta floribus : poterit et tuæ ossa illico veris⁷ tempore in resurrectione vestire. Dubitaverat aliquando de hoc ipso propheta Ezechiel, et interrogatus a Domino utrum viverent ossa arida, quæ videbantur sparsa per campum : respondit, *Tu scis, Domine.* Sed postquam Deo jubente, et se ipso prophetante vidit ossa ad sua loca et juncturas currentia; postquam vidit ossa arida nervis ligari, venis intexti, carne contegi, cute vestiri, postea prophetavit in spiritu : et veniens spiritus uniuscujusque introivit in corpora illa jacentia, et resurrexerunt, et mox steterunt⁸. Sic confirmatus de resurrectione Propheta, scripsit visionem, ut ad posteros tantæ rei cognitio perveniret (*Ezech. xxxvii, 5-10*). Merito ergo clamat Isaias, *Excurgent mortui, et resurgent qui sunt in mo-*

¹ Editi addunt, *inspirata.*

² Editi, *videri non potest.*

³ Editi, *contradictio.*

⁴ Editi hic addunt, *ipsam te non poterit suscitare propter se.*

⁵ In editis, *cineres, pro, semel.*

⁶ Ms. a secunda manu, *quam.*

⁷ Ms., *illo certo veri.*

⁸ Non habet Ms., *et mox steterunt.*

numentis, et lætabuntur qui sunt in terra. Ros enim qui abs te est, sanitas est illis (Isai. xxvi, 19). Vere enim sicut rore madefacta semina germinant et exsurgunt; sic rore Spiritus ossa fidelium germinabunt¹.

CAPUT III. *Et ingens flamma ex modico silice.* Sed dubitas, quomodo de parvis ossibus totus homo restitui possit? Revera tu ex modica scintilla ignis ingentem suscitasti flammam; Deus non poterit ex modico cineris tui fermento totum corpusculi tui redintegrare conspersum²? Nam et si dicas, Nusquam comparent carnis ipsius reliquæ; forsitan enim aut igne consumptæ sunt, aut a bestiis devoratae : hoc primum scito, quia quidquid consumitur, in terræ visceribus continetur, unde rursus poterit Deo præcipiente produci. Nam et tu cum non appareat ignis, adhibes lapillum et modicum ferri, et excutis de visceribus lapilli quantum opus est ignis. Quod ergo per tuam industriam et sapientiam, quam tibi Deus ipse concessit, facis [ut producas quod non apparet³] : majestas illa divina facere sua virtute non poterit, [ut quæ interim non videntur, excutiat]? Mihi crede, potest omnia Deus.

CAPUT IV. *Reapse futuram resurrectionem testantur Christus, Apostoli, martyrum exempla, Machabæorum mater. Hinc formido mortis excluditur. Præceptum non lugendi.* Hoc tantum require, utrum promiserit se facere resurrectionem : et cum promissam tantorum didiceris testimoniis, imo cum ipsius Christi Domini certissimam habeas cautionem; confirmatus fide, mortem desine jam timere. Qui enim timet adhuc, discredit : qui discredit, peccatum contrahit insanabile; quia sua incredulitate audet Deum aut impotentem, aut certe asseverare mendacem. Sed non ita beati Apostoli, non ita sancti martyres probant. Apostoli propter hanc prædicationem resurrectionis, Christum resurrexisse prædicant, et in ipso mortuos suscitandos annuntiant, nec mortem nec tormenta recusaverunt nec cruces. Si ergo in ore duorum vel trium testimonium stat omne verbum; resurrectio mortuorum, cui tot et tam idonei testes existunt, cui cum effusione sanguinis testimonium dicunt, quomodo potest in dubium revocari? Quid autem sancti martyres? Habuerunt certam spem resurrectionis, annon? Si non habuissent, non utique per tantos cruciatus et pœnas mortem pro lucro maximo suscepissent : non cogitabant supplicia præsentia, sed præmia secutura. Sciebant dictum, *Quæ videntur, ad tempus sunt; quæ autem non videntur, æterna sunt* (II Cor. iv, 18). Audite, fratres, virtutis exemplum. Mater septem filios hortabatur, et non lugebat, sed potius lætabatur : videbat filios suos unguis radi, ferro concidi, sartagine assari; et non lacrymas fundebat, non ululatus tollebat, sed sollicitè ad tolerantiam filios hortabatur. Non enim erat illa crudelis utique, sed fidelis : amabat filios, non delicate, sed fortiter. Hortabatur filios ad passionem, quam gaudens ipsa quoque suscepit⁴. Erat enim de sua et suorum filiorum resurrectione segura (II Machab. vii). Quid loquar viros, quid feminas, quid pueros, quid puellas⁵? Quomodo sibi de ista morte luserunt, quomodo summa celeritate ad coelestem militiam transierunt! Poterant utique ad præsens vivere, si voluissent; quia in ipsis erat positum, Christum negando viverent, aut confitendo morerentur : sed magis elegerunt vitam projicere temporaneam, et vitam assumere sempiternam; excludi de terra, et incolere cœlum.

Inter hæc, fratres, quis dubitationis est locus? Ubi potest adhuc mortis residere formido? Si martyrum sumus filii, si eorum socii volumus inveniri, non contristemur morte, non lugeamus charos, qui nos præ-

¹ Editi, *sic rore sancti Spiritus ossa fidelium visitata cum suo corpore in æternam gloriam germinabunt.*

² Ms., *consparsum.*

³ Hæc et alia mox inclusa omittit Ms.

⁴ Ms., *susceperit. Forte, susciperet.*

⁵ Ms. *Quid loquar pueros, quid feminas, quid puellas?*

cedunt ad Dominum. Nam si plangere voluerimus, ipsi nobis insultabunt beati martyres; et dicent, O fideles, o regnum Dei cupientes, vos qui charos vestros delicate morientes, in lectis utique et plumis, cum mœrore plangitis et lugetis; si eos a Gentilibus propter nomen Domini cruciari et interfici videretis, quid facturi essetis? Aut non vobis præcessit exemplum? Abraham patriarcha filium unicum offerens sacrificium, gladio obedientiæ jugulavit (*Gen. xii, 10*): nec ei quem tanto amore dilexit, pepercit¹ ut Domino obediens probaretur. Sed si dicatis, illum propter Dei hoc fecisse præceptum; et vos habetis præceptum, ut non tristes sitis de dormientibus (*I Thess. iv, 12*). Qui ergo minima non servant, majora quando servabunt? An nescitis quia animus qui in talibus frangitur, ad fortiora reprobis invenitur? Quis timens rivum, mare aliquando ingreditur? Sic qui plangit impatienter amissum, quando poterit ad martyrii pervenire certamen? Nam qui in his constans et magnanimus existit, jam sibi gradum ad potiora substernit.

CAPUT V. *Egregium de hoc Davidis exemplum. Vestes nigras luctus ergo ferre haud licet. Ethnici audita filii morte responsum. Plangendi Ethnici, Judæi ac catechumeni morientes. Tristitia salutaris quænam. Recapitulatio sermonis utriusque.* Sufficiant hæc, fratres, ad mortis contemptum; et ad spei futuræ confirmacionem. Superest ut unum de veteribus exemplum proferam, quod omnem consolationem faciat, et quod etiam patientibus cordis auribus volo omnēs audire. David rex magnus filium dilectum, quem sicut animam propriam diligebat; infirmitate percussus, impatientissime ferebat: et cum humana jam auxilia nihil prodessent, se ipsum convertit ad Dominum. Depositâ regali gloria, sedit in terra, jacuit in cilicio, non manducavit, non bibit, septem diebus continuis orans Deum, si forte sibi filius donaretur. Accesserunt seniores domus ejus, consolantes rogaverunt ut panem sumeret, veriti ne forte dum filium vellet vivere, ipse ante deficeret. Non potuerunt extorquere, non cogere; amor enim impatiens solet pericula ipsa contemnere. Jacet rex in squalore cilicii ægrotante filio: nec verba faciunt consolationem, nec ipsa escarum necessitas vocat. Mens tristitia pascitur², pectus dolore reficitur, oculi lacrymas pro potibus fluunt. Inter hæc factum est quod decreverat Deus. Moritur puer. Uxor in luctu, tota domus in planctu, famuli pavidi, quid fieret exæstantes: nemo enim audebat domino filium mortuum nuntiare³, timentes utique, ne ille qui sic impatienter adhuc vivum lugebat, si audisset mortuum, vitæ faceret finem. Dum strepunt famuli inter se, dum tristes, alter ad alterum dicere aut suadet aut vetat, intellexit David, prævenit nuntios, an vitam filius exhalasset interrogat. Negare non possunt, factum fletibus indicant. Fit concursus insolitus⁴, expectatio grandis et metus, ne quid sibi periculi pius⁵ pater inferret. Surgit continuo rex David de cilicio, surgit hilaris, quasi filium suum audisset incolumem: vadit ad balneas, lavat corpusculum, vadit ad templum, adorat Deum, epulatur cum amicis, compressis suspiriis, gemitu omni deposito, vultu jam læto. Mirantur domestici, stupent amici novam et subitam conversationem⁶: audent denique interrogare, quid sibi vellet hoc, ut cum vivente filio sic doluerit, mortuo non doleret? Respondit vir ille magnanimitate præcipuus, Necesse fuit cum adhuc viveret filius, et humiliari, et jejunare, et lugere in conspectu Domini; erat enim spes impetrandi comæatus vitæ⁷: at vero postquam voluntas Domini

facta est, stultum est et impium animum lamentatione inutili macerari: sic dicens, *Ego ibo ad illum, ille non revertetur ad me* (*II Reg. xii, 16-23*). Ecce exemplum magnanimitatis atque virtutis. Quod si ille David adhuc sub lege positus, sub illa non dico licentia, sed necessitate lamentationis, sic animi a luctu irrationabili separavit¹, sic tristitiam suam suorumque compescuit: nos qui jam sub gratia sumus, sub certa spe resurrectionis, quibus omnis tristitia interdicitur, qua fronte mortuos nostros Gentilium more plangimus, ululatus insanos attollimus, veluti alio genere bacchantes, conscissis tunicis pectora nudamus, verba inania et nœnias² circa corpus et tumulium³ defuncti cantamus? Postremo etiam qua ratione vestes nigras tingimus, nisi ut nos vere infideles et miseros non tantum fletibus, sed etiam vestibus approbemus? Aliena sunt ista, fratres, extranea sunt, non licent: et si licerent, non decerent. Sed aliquantos de fratribus et sororibus, licet fides propria et præceptum Domini fortes faciat, parentum tamen et vicinorum opinio debilitat et frangit: ne lapidei et crudeles judicentur, si pepercerint vestimento⁴, si non insanis luctibus fuerint debacchati. Et hoc quam vanum est, quam ineptum, opinionēs hominum errantium cogitare; et non timere, ne quid minus faciat de fide quam suscepit? Quare non magis discit tolerantiam ille qui talis est, quare non a me discit fidem ille qui dubius est? Quando etiamsi tantus sit dolor ejusmodi pectoris, tacite debeat luctum sensu digerere⁵; et non levitate sui animi publicare.

Unum adhuc volo proponere exemplum ad corrigendos eos qui plangi mortuos arbitrantur. Exemplum autem de Paganorum historia est. Fuit quidam princeps paganus (a), qui habebat filium unicum, satisque dilectum. Hic cum in Capitolio idolis suis gentili errore sacrificaret, nuntiatum ei quod filius ille unicus defuisset⁶. Non reliquit sacra quæ gerebat in manibus, non lacrymavit, nec omnino suspiravit: sed quid respondit, audite. Sepeliatur, inquit: memini enim me filium genuisse mortalem. Vide responsum, vide hominis pagani virtutem: ut nec expectari se jussit, vel ut presente se sepulturæ filius traderetur. Quid agimus, fratres, si diabolus hunc in diem iudicii coram Christo contra nos producat, et dicat, Hic meus cultor, quem ego præstigiis decipiebam meis, ut serviret cæcis et surdis simulacris; cui ego nec resurrectionem a mortuis, nec paradisum, nec cælorum regna promiseram; hic filii nobilis sapiens unicus mortem nec doluit, nec ingemuit, nec tali nuntio mea sacra deseruit: tui autem Christiani, tui fideles, pro quibus ideo crucifixus et mortuus es, ut mortem ipsi non timerent, sed essent de resurrectione securi, non solum lugent mortuos et voce et habitu, sed etiam ad ecclesiam procedere confunduntur; aliquanti etiam ipsi clerici tui et pastores ministerium suum intermittunt, vacantes luctui, quasi insultantes tuæ voluntati? Quare? Quia quos voluisti, de sæculi caliginē ad te vocasti. Quid ad hæc respondere poterimus, fratres? Nonne confusio nos apprehendet, cum in hac parte inferiores gentibus invenimur? Et utique lugeri debet paganus, qui nesciens Deum, mox ut moritur, recto cursu pergit ad pœnam. Plangi debet Judæus, qui Christo non credens, animam suam perditioni deputavit. Dolendum est plane de catechumenis nostris, si aut sua incredulitate, aut negligentia proximorum, sine baptismo salutari recesserint. Cæterum qui sanctificatus gratia, signatus fide, conversatione probatus, vel innocentia securus de hoc mundo recedit, beatificandus est, non lugendus, desiderandus, non

¹ Ms., gladio pene jugulavit, nec tanto amori pepercit.

² Editi, necessitas avocavit; tristitiam patitur: et mox, lacrymis perpetuis fluunt.

³ Ms., nonnare.

⁴ Ms., solitus.

⁵ Ms., filii ipsius pater.

⁶ Editi, conversionem.

⁷ Non habet Ms., vitæ.

¹ Editi, superavit.

² Ms., et vana.

³ Certe legendum est, tumulum. M.

⁴ Non habet Ms., si pepercerint vestimento.

⁵ Editi, dirigere; et in verbo, publicare, tractatum claudunt.

⁶ Forte, defunctus esset.

(a) Horatius. Vid. Tit. Liv. lib. 2. Plutarchus Apophlegm. Lacon. simile dictum a Laconico refert.

plangendus; sed desiderandus cum moderatione, cum sciamus nos ipsos accedentibus temporibus secuturos.

Terge igitur lacrymas. intermitte suspiria, compece gemitus, o fidelis; et pro hac tristitia salutarem illam indue tristitiam, utique quam beatus Apostolus secundum Deum esse memoravit, quæ salutem stabilem solet operari (II Cor. vii, 10); utique poenitentiam facinorum commissorum. Scrutare pectus tuum, propriam interrogans conscientiam, et si invenias aliquid poenitendum (invenies autem, cum sis homo); trahere suspiria in confessione, funde lacrymas in oratione, esto sollicitus de morte illa vera, de pœna animæ, esto sollicitus de peccato, sicut David dicit: *Quoniam iniquitatem meam pronuntio, et sollicitus ero pro peccato meo* (Psal. xxxvii, 19); et non de corporis hujus temporali dissolutione terreberis, quod suo tempore in melius Deo jubente reparabitur. Vide quemadmodum utrumque sententia divina complexa est, dicens: *Venit hora cum mortui qui sunt in monumentis resurgent*. Ecce securitas, ecce contemptus mortis. Sed quid sequitur? *Qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ; qui autem mala egerunt, in resurrectionem judicii* (Joan. v, 28, 29): ecce diversitas resurgentium. Omnem quidem necesse est carnem resurgere duntaxat humanam: sed bonus resurget ad vitam, malus resurget ad pœnam, sicut scriptum est: *Ideo non resurgent impii in judicio, neque peccatores in concilio*¹ *justorum* (Psal. i, 5). Ut ergo non in judicium resurgamus, intermissa mortis tristitia illam poenitentiam et tristitiam sumamus, et curam bonorum operum ac vitæ melioris habeamus, et ad hoc sit nobis cogitatio hujus funeris et cadaveris, ut² nos mortales esse noverimus, et per hanc cogitationem,

¹ In Ms. scribitur, *consilio*.

² Ms., *et*.

Eo loci legitur apud PP. Benedictinos: « Excuso jam superiore folio, venit in manus nostras Remigianus codex, annorum fere 800, continens primum ex sermonibus præcedentibus cum hocce titulo: *Incipit libellus de consolatione mortis sancti Joannis Constantinopolitani episcopi*. » M.

salutem nostram, dum tempus est, dum licet, minime negligamus: scilicet aut fructificantes in melius, aut emendantes si ignorantes erravimus: ne subito præoccupati die mortis, quæramus spatium poenitentiae, et non invenire possimus; quæramus eleemosynas erogare, et satisfacere pro delictis, nec quod volumus concedatur.

Ostensa igitur, fratres, mortis communis¹, ostensa lacrymarum interdictione, monstrata veterum adhuc fragilitate et non Christianitatis virtute, monstrato Domini sacramento et Apostolorum de resurrectione documento, commemoratis Apostolorum actibus, et martyrum passionibus, ostenso præterea David exemplo, et gentilis hominis insuper facto, ad ultimum exposita et noxia et utili tristitia, illa quæ nocet, ista quæ per poenitentiam salvat: his omnibus sic ostensis, quid nos facere jam aliud oportet, fratres, quam gratias agentes Deo Patri dicere, *Fiat voluntas tua sicut in cælo et in terra* (Matth. vi, 10): tu dedisti vitam, tu constituisti mortem; tu inducis in sæculum, tu educis de sæculo, et cum eduxeris servas; nihil enim deperit tuorum, qui nec capillum capitis eorum perire dixisti (Luc. xxi, 18). *Auferes enim spiritum eorum, et deficient, et in terram suam revertentur; sed emittes spiritum tuum et creabuntur, et renovabis faciem terræ* (Psal. ciii, 29, 30)? Hæc verba, fratres, digna fidelibus, hæc medicina salutaris: hac spongia consolationis deteresus oculus, hoc infusus collyrio rationis, non modo cæcitatem ex desperatione non sentiet, sed nec lippes aliquas tristitiæ sustinebit; quin potius oculis cordis lucida cuncta respiciens, dicet secundum patientissimum illum Job, *Dominus dedit, Dominus abstulit; sicut Domino visum est, ita factum est: sit nomen Domini-benedictum* (Job i, 21) in sæcula sæculorum. Amen.

¹ Forte addendum: *sorte, vel, conditione*.

ADMONITIO

IN TRACTATUM DE RECTITUDINE CATHOLICÆ CONVERSATIONIS.

Exstat iste tractatus in libro secundo Vitæ S. Eligii episcopi Noviomensis, cap. 15, collectus nimirum ac descriptus opera Audoeni Vitæ ejusdem auctoris, qui piissimi præsulis monita ad plebem suam quotidiana et præcipua comprehendere hoc sermone studuit. *Diebus namque singulis, ait Audoenus, plebem sibi commissam infatigabiliter salutaribus monitis exhortabatur..... Nam collectis undique ad ecclesiam turbis multa quidem et magna breviter in sermone complexa, sed in ædificatione spiritualiter copiosa, cum prophetica fiducia exaltans vocem, hujusmodi ad eos proferebat monita: Rogo vos, fratres charissimi, et cum grandi humilitate admoneo, etc.* Repræsentat illuc Audoenus sermonem integrum, eoque finito subjicit: *Hæc summatim de tanti virt familiaribus monitis hucusque narrasse sufficiat; quæ ille etsi non sub unius diei articulo ex ordine ut digesta sunt percurreret, diversis tamen temporibus hujusmodi semper præcepta populis intimabat.* Concinit vetus codex noster Germanensis, qui hunc ipsum tractatum seorsim ab Eligii Vita scriptum exhibet cum hocce titulo: *Incipiunt sermones beati Eligii, quos cum summo studio plebi proferebat ex locupletissimo cordis thesauro.* Ea tamen quæ ibi profert Eligius, traxit pene omnia ex Cæsarianis Sermonibus, qui per Galliam universam et per Hispanias procurante Cæsario (uti a nobis alias observatum fuit) in ecclesiis lectitabantur. Adi tomi superioris Appendicem, et confer sermones 29, 78, 110, 116, 141, 210, 249, 258, 265, 266, 273, 275, 277, 278, 279, 289, etc. In illis et ipsa Eligii verba reperies, et locos quosdam planius quam isthic explicatos. Ex sermone, verbi gratia, 129, n. 2, et ex 130, n. 1 et 2, intelliges quod hic, n. 5, legitur, *Nullus vitulas faciat*: ubi Jacobus Sirmondus perinde atque in concilio Antissiodorensi, scribendum *vitulas* putabat. Item hanc Eligii sententiam n. 9, *Qui ante legitimas nuptias concubinam habere præsumit, pejus peccat, quam qui adulterium committit*, sic accipiendam, ut pejus peccare ille non ob aliud existimetur, nisi quia ipsius factum perniciosioris exempli est, disces ex ejusdem Appendicis sermone 288, n. 5, et ex 289, n. 4, ubi hanc istius sententiæ rationem affert Cæsarius, *Quia qui adulterat, adhuc tam grave malum secreta vult agere..... ille vero qui publice concubinam habere voluerit..... rem execrabilem toto populo vidente licenter se putat admittere.* Sic nempe aliis præbet occasionem errandi, ut impune licere id credant. Nam *peccata*, uti ait Augustinus in Enchiridio cap. 80, *quamvis magna et horrenda, cum in consuetudinem venerint, aut parva aut nulla esse creduntur.*